ክፍል አምስት

አድማ (Conspiracy) በኢትዮጵያ ህግና በእነ አቶ ሀይሉ ሻውል ክስ

በሀገራችን ለረጅም ጊዜ ሲሰራበት የነበረው የወንጀለኛ መቅጫ ህግ በ1996 ዓ.ም በወጣው የወንጀል ህግ በተሻሻለው መሰረት ጉዳዮች እየታዩ ይገኛሉ። ህጉ ወንጀልን በአንቀፅ 23/2 በመተርጎም የሚይዛቸውን ነጥቦች ሲያስቀምጥ የህጋዊ ግዙፋዊና ሞራላዊ ሁኔታዎች ተሟልተው መገኘት እንዳለባቸው ያስቀምጣል። ከዚህ ወንጀል ሶስት ክፍሎች እንዳሉት መረዳት ይቻላል። የመጀመሪያው የህግ ክፍል ሲሆን በህግ በግልፅ በተደነገገ መልኩ እንዲህ እንዲህ ማድረግ ወንጀል ነው በሚል በወንጀል ህጉ በዝርዝር የሚቀመጡትን የጥፋት አይነቶች የሚመለከት ነው።

ሁለተኛው ወንጀልን የሚያቋቁም ክፍል የግዙፋዊ ወይም (Material element) ነው። ይህ ተከሳሹ በተጨባጭ የፈፀመው ተግባርን የሚመለከት ነው። የሚፈፀመውጉዳይ በህግ አታድርጉ ተብሎ የተመለከተውን መፈፀም ወይም አድርጉ ተብሎ የተመለከተውን አለማድረግ ነው።

ሶስተኛው የወንጀል ክፍል የሀሳብ ክፍል ሲሆን፣ ሀሳብ በአውቆ ማጥፋት ወይም በቸልታ ማጥፋትን ይመለከታል።

ወንጀል ከላይ የተመለከተው ሲሆን ሲፈፀም ደግሞ የተለያዩ ደረጃዎች አሉት። አንድ ወንጀል በሀሳብ ደረጃ፣ በዝግጅት፣ በሙከራና በመፈፀም ደረጃዎች ሊያልፍ ይችላል። ይህ በወንጀል ህጉ በግልፅ ተመልክቶ ይገኛል። ሙከራ የተቃጣው የወንጀል ድርጊት በፈፃሚው ችግርም ይሁን ከሱ ውጪ ባለ ምክንያት ሳይሳካ የቀረ እንደሆነ ነው። ሀሳብና ዝግጅት የሚያስቀጡ ባይሆኑም ሙከራና መፈፀም በእኩል ደረጃ የሚታዩ ተግባራት ናቸው።

ከወንጀል አፈፃፀም ደረጃ ውጪ የፈፃሚዎች የተሳትፎ ደረጃ ሌላው በህጉ የሚታይ ነጥብ ነው። የአፈፃፀም ደረጃ በዋና ወንጀል አድራጊነት፣ በአነሳሽነት፣ በአባሪነት፣ በአድማ ወዘተ ሊሆን ይችላል። ይህ ከዚህ በታች በዝርዝር የምናየው ይሆናል።

በእነ አቶ ሀይሉ ሻውል ጉዳይ ዐቃቢ ህግ ካቀረበው ክስ ለማየት እንደሚቻለው ተከሳሾቹ ህገ መንግስቱንና ህገ መንግስታዊ ስርአቱን በሀይልና በህገወጥ መንገድ ለማፍረስ ሙከራ፣ የዘር ማጥፋት ወንጀል ሙከራ፣ በህገመንግስት ስልጣን የተሰጠው አካል ተግባሩን እንደማያከናውን የማሰናከል ድርጊት መፈፀም፣ የትጥቅ አመፅ የማነሳሳትና የማደራጀት ወንጀል፣ የሀገር መከላከያ ሀይልን የመጉዳት ወንጀል እና በሀገር ላይ ከፍ ያለ ክዳት መፈፀም ናቸው።

እነዚህ ወንጀሎች የተፈፀሙት ደግሞ ወይም የተከሳሾቹ የአፈፃፀም ተሳትፎ ደረጃ በህብረትና በአድማ ነው የሚል ነው።

አድማ ከሀገራችን ህግ አንፃር ስንመለከተው፣ በwNjL HG xNql 38/1 DNUg¤
የወንጀል አድማን የሚያቋቀም አይነተኛ ነገሮች

ሀሐ የሀጽለትና ከሀጽለት በላይ የሆነጽ ሰዎች መኖርሠ

ለሐ በህግ የተከለከለ ወንጀልን (Substantive offence) ለመፈጽም በነዘጪህ ሰዎች መሀከል ያለ የጋራ ስምምነት

መሆናቸውን አንቀጽጽ በግልፅ ያመለክታልቃቃ

<u>አንቀፅ 38 ወንጀል ለማድረግ ማደም</u>

1. ሁለት ወይም ከሁለት የሚበልጡ ሰዎች አንድ ወንጀል ለማድረግ የተስማሙ እንደሆነ፤ ስለ ወንጀል ተካፋይነትና ቅጣትን ስለማክበድ ስለተፃፉት ድንጋጌዎች ተፈፃሚ ይሆኑባቸዋል (አንቀፅ 84/1/መ)።

2. ሆኖም በመንግስት ዋና ዋና ጥቅሞችና በመከላከያ ሀይሉ ላይ ስለማደም፣ ህገ ወጥ የሆኑ ማህበሮች ስለማቋቋምና በነዚሁ ማህበሮች ውስጥ ስለመግባት፣ ስለ ክፉ አድራጊ ማህበረተኞች ወይም ስለወንበዴዎች

ስለ ድርጅቶችና ስለመሳሰሉት በዚህ ህግ በልዩ ክፍል የተደነገጉት እንደ ተጠበቁ ናቸው (አንቀፅ 257፣ 274፣ 300 እና 478)።

በሀገራችን ያለው የወንጀል አድማ ህግ ከላይ በተቀመጡት መልኩ ሆኖ በሶስት አይነት ሊገለፅ ይችላል። አንደኛው አድማ ወይም ወንጀል ለመስራት ከአንድ በላይ በሆኑ ሰዎች ስምምነት ላይ ከተደረሰ ለከባድ ወንጀሎች ለምሳሌ አንቀፅ 257 መገፋፋትና ግዙፍ ያልሆነ ማሰናዳት (ሽፍቶችን በሀገርም ሆነ በውጭ ለማደራጀት ያደመ)፣ አንቀፅ 300 ወታደራዊ አመፅ ለማድረግ የሚፈፀም አድማ፣ አንቀፅ 274 መገፋፋትና ማሰናዳት (የዘር ማጥፋት ወንጀል እንዲፈፀም የወንበዴ ቡድን ለማቋቋም ያደመ)፣ አንቀፅ 478 የክፉ አድራጊዎች ማህበርተኛነት በሚሉ አንቀፆች የተገለፀው ወንጀል ባይሞከርም የወንጀል ማድረጉ ስምምነቱ ለብቻው የሚያስቀጣበት ሁኔታ ነው።

ሁለተኛው የህጋችን የአድማ አይነት አድማ እንደ ወንጀል ተሳትፎ እና እንደ ወንጀል ማክበጃ ሆኖ የተመለከተው ነው። በአድማ ወንጀልን መፈፀም ከወንጀሉ ተካፋዮች ብዛትና የአፈፃፀሙ አደገኛነት የሚያመለክት በመሆኑ እንደቅጣት ማክበጃ ተቀምጧል።

ከዚሁ በተጨማሪ ሶስተኛው በአድማ የሚፈፀሙ ወንጀሎች ያላቸው ውጤት የወንጀል ተካፋይነት ደረጃን የሚያመለክት ነው። ለዚህ ማሳያ የሚሆነው ስለ ወንጀል ተካፋይነት ደረጃ በሚደነግገው በአንደኛ መፅሀፍ፣ ርእስ ሁለት በምእራፍ ሶስት ስር ተመልክቷል። በዚህ ምእራፍ ስር ካሉ የወንጀል ተካፋይነት አይነቶች መሀል አንቀፅ 32 ዋና ወንጀል አድራጊነት፣ አንቀፅ 34 የህግ ሰውነት የተሰጠው ድረጅት የወንጀል ተካፋይነት፣ አንቀፅ 35 በህብረት ወንጀል ተካፋይነት፣ አንቀፅ 36 በማነሳሳት ወንጀል ተካፋይነት፣ አንቀፅ 37 አባሪነት፣ አንቀፅ 38 በወንጀል አድማ ተካፋይነት ተመልክቶ ይገኛል።

አንደኛ መፅሀፍ ወንጀልና ወንጀል አድራጊው

ርእስ አንድ የወንጀል ህግና የአፈፃፀሙ ወሰን

ምእራፍ አንድ የህጉ ተፈፃሚነት ወሰን

ምእራፍ ሁለት የህጉ አፈፃፀም ወሰን

ርእስ ሁለት ወንጀልና አፈፃፀሙ

ምእራፍ አንድ የወንጀል ድርጊት

ምእራፍ ሁለት የወንጀል አፈፃፀም ደረጃ

ምእራፍ ሶስት በወንጀል አፈፃፀም ላይ ተካፋይነት መሆን

ከላይ በተመለከተው መሰረት የተለያዩ የወንጀል ተካፋይነት ደረጃዎ አሉ። አንድ ሰው እራሱ ወንጀሉን አስቦ ተዘጋጅቶ በቀጥታ ሊፈፅመው ይችላል፣ በመሳሪያ ሊፈፅመው ይችላል፣ አላዋቂ ወይም ህፃን ወይም እንስሳ ተጠቀሞ ሊፈፅመው ይችላል፣ ወንጀሉን ሌላ ሰው እንዲሰራ በመደለልም ይሁን በማስገደድ ሊያነሳሳ ይችላል፣ ድርጅት ወንጀል በሰራተኞቹ አማካኝነት መጠቀሚያ በመሆን ወንጀል ሊሰራ ይችላል፣ በአባሪነት ወንጀሉ ከመፈፀሙ በፊት ወይም በሚፈፀምበት ጊዜ በምክር በቁሳዊ እርዳታ ወይም በሌላ በማገዝ ሊሳተፍ ይችላል፣ ሁለትና ከዛ በላይ በመሆን ወንጀሉን ለመፈፀም ስምምነት በማደረግ ሊሳተፉ ይችላሉ። በየተሳትፎዋቸው ደረጃና በየጉዳዩ አይነት የሚጣለው ቅጣት እንደተጠበቀ ሆኖ እነዚህ ሁሉ ሰዎች እንደ ዋና ወንጀል አድራጊ ወይም ወንጀል ፈፃሚ የሚቆጠሩ ናቸው።

በእነ አቶ ሀይሉ ሻውል ክስ የቀረበው የአድማ አይነት ከክሱ ሲታይ በሁለት አይነት መልኩ ሆኖ ይገኛል። በመጀመሪያ ተከሳሾቹ የተጠቀሱትን ወንጀሎች የፈፀሙት በጋራ የወንጀል አላማ (ህገ መንግስቱንና ህገ መንግስታዊ ስርአቱን በሀይልና በህገ ወጥ መንገድ የመለወጥ/የመቀየር ነው)። ለዚህም የጋራ ስምምነት አላቸው በሚል ነው። የክሱ መሰረት ተከሳሾቹ በአድማ ተመሳሳይ የወንጀል ውጤት በመፈለግ ለዚሁ ግብ አንዳቸው የሌላውን ተግባር በመገንዘብ የየራሳቸውን ተሳትፎ በማድረግ ተካፍለዋል በሚል ነው።

ሁለተኛው በክሱ የተመለከተው የአድማ ጉዳይ ክሱ/ወንጀሉ የተፈፀመው ቅጣትን በሚያከብድ ሁኔታ መሆኑን ለማመልከት ነው።

አንድ የወንጀል አድማ ተካፋይ ተከሳሽ ሊፈፅም ወይም ሊያደርግ የሚገባው ዝርዝር ሁኔታ እንዲሁም የወንጀል አድማ ተካፋይነት የሚኖረው ተጠያቂነት እንደሚከተለው ከሀገራችን ህግና ከሌሎች ሀገራት ልምድ አንፃር እንደሚከተለው ይታያል።

የወንጀል አድማ ባህሪ በዋነኛነት ሚስጥራዊና የተደበቀ መሆኑ ነው። ወንጀልን ለመስራት የሚደረገው ጥረት በግልፅ የመሆኑ ጉዳይ በአብዛኛው የማይፈፀም ነው። በመሆኑም የወንጀል አድማ ስምምነቱን ለማስረዳት የግድ ውል ወይም ቀጥተኛ ማስረጃ ማቅረብ አያስፈልገውም። ብዙ የወንጀል ህግ ፀሀፊዎች እንደሚስማሙት አድማ በአካባቢያዊ ማስረጃ የሚረጋገጥ ነው። ከአድማ ባህሪ አንፃር ስምምነት ወይም ሁሉም በሚፈልጉት የጋራ የወንጀል ውጤት (ሀሳብ) ለማስገኘት ከፈፀሙዋቸው የየራሳቸው ድርጊቶች የሚቀዳና የሚወሰድ ነው። ለዚህም ነው አንድ በአድማ ተሳታፊ ነው የሚባል ሰው በስምም ሆነ በአካል ከማያውቀው ሰው ጋር በጋራ በአድማ ተሳትፈሀል ሊባል የሚቻለው። የአድማ ተሳታፊዎች የግድ በአንድ አካባቢ መገኘት የለባቸውም፣ በተለያየ አካባቢም ቢሆኑ ወደ ጋራ የወንጀል ውጤት ግባቸው የየራሳቸውን ተግባር/አስተዋፅኦ እስካደረጉ ድረስ ስምምነት አላቸው ሊባል ይችላል። የአድማ ሌላው ባህሪ አንድ የአድማ ተሳታፊ ስለወንጀል ውጤቱ ወይም ስለጋራ ግባቸው ካወቀ በቂ ነው። የግድ ሁሉንም ዝርዝር አፈፃፀም ሁሉም ማወቅ የለባቸውም። ዋናው ወንጀሉን ለመፈፀም መስማማታቸው ሆኖ፣ እንዴት በማን እና የት እንደሚፈፀም የሚጠቁሚ ዝርዝር ነገሮች በየግላቸው ሊፈፅሙዋቸውም የሚችሉት ጉዳይ ነው። በመሆኑም የህንኑ አላማ ለማሳካት አንዱ የሚያደርገው ተግባር ሌላውም በወንጀሉ ተሳታፊ እንደሆነ ተደርጎ ይቆጠራል።

አንድ አ«፡ላይ የወንጀል ስራ እቅድን -ግብን? ለማስፈጽም የተስማሙ ተከሳሾችሐአድመኞች ይህንነጽ የወል አላማ በማ«ናከር ወይም በማራመድ ከመሀከላቸው አንዱ ወይም የተወሰነጽት ለፈጽሙዋቸው ድርገጪቶች ቀጥተኛ ተ«ያቂነትና ሀላፊነት ስላለባቸው የአንዱ የአድማ ተሳታፊ ለወንጀል አድማው ውጤት የሚያደርገው ድርገጪት ሉላውን ተ«ያቂ ለማድረግ በማስረጃነት የሚቀርብ ነው”” ከእነ አቶ ሀይሉ ሻውል ክስ ሂደትም መረዳት እንደሚቻለው ዐቃቢ ህግ በክስ መክፈቻ ንግግሩ ላይ በግልፅ እንዳመለከተው በሀጽለጽም ተከሳሾች ላይ ላቀረበው የወንጀል ክስ የሚያቀርባቸው ማስረጃዎች በሙለጽ በሀለም ተከሳሾች ላይ በማስረጃነት የቀረበጽ እንደሆነ ነው””

የአንድ የወንጀል አድማ ተካፋይ የሆኑ ሰዎች፣ የአድማውን የጋራ አላማ ተቀብለው አድማውን የተቀላቀለጽ ወይም የመሰረተ ̦አድመኞች የአድማውን ግብ ለማራመድ ማንኛውም የአድማ ተሳታፊ ለፈጽማቸው ድርገጪቶች በእከጽል ደረጃ የህግ ተ«ያቂነት እንዳለባቸው ይ«ቀ፫ግልቃቃ አድማን በሚመለከት የሀገራችን ህግ የያዘው ይህ አቋም በሉሎች የዘጪህን የህግ ፅንሰ ሀሳብ ፅንሰትና እድገት ባሰተናገዱና የዳበረ የድንጋጌና የፍርድ ልምድ (developed legislations and case law) ባላቸው ሀገሮች አሰራር ውስጥም የሚንጽባረቅ ሀጽለንተናዊ አቋም መሆነጽን፣ ከነዘጪህ አገሮች የፍርድ ልምድና የስነ ህግ ፅሀጽፎች ከተወሰዱ ጥቂት ምሳሉዎች መገንዘብ ይቻላልቃቃ ለምሳሉም የህንድ የወንጀል ህግ የወንጀል አድማን አስመልክቶ የያዘውን አቋም በሚያብራራ አንድ መፅሀፍ

In order to constitute a single general conspiracy there must be common design and a common intention of all to work in furtherance of the common design. It is not required that a single agreement should be entered into by all the conspirators at one time. Each conspirator plays his separate part in one integrated and united effort to achieve the common purpose. Each one is aware that he has a part to play in a general conspiracy though he may not know all its secrets or the means by which the common purpose is to be accomplished. The evil scheme may be prompted by a few, some may drop out and some may join at a later stage, but the conspiracy continues until it is broken up. The conspiracy may develop in successive stages. There may be a general plan to accomplish the common design by such means as may from time to time be found expedient. New techniques may be invented and new means may devise for advancement of the common plan.

In fact the steps by one or two of the conspirators without the knowledge of others will not affect the culpability of others when they

are associated with the object of the conspiracy. (Laws of Crimes, 1987 Page 382)

Secrecy and concealment are essential features of successful conspiracy. The more completely they are achieved the more successful the crime. Hence the law rightly gives room for allowing the conviction of those discovered upon showing sufficiently the essential nature of the plan and their connection with it, without requiring evidence of knowledge of all its details or of the participation of others. Otherwise the difficulties not only of discovery but of certainty in proof and of correlating proof with pleading would become insuperable, and conspirators would go free by their very ingenuity.

የዩናይትድ ስተ፣ትስና በአልቫሬዝ መሀከል ባለው የክስ ክርክር 5ኛ የተዘዋዋሪ ችሎት እ.አ.አ 1977 ከሰ«ው ውሳኑ የተወሰደ?

It is possible for various persons to be parties to a single agreement (and thus one conspiracy) even though they have no direct dealings with one another or do not know the identity of one another, and even though they are not all aware of the details of the plan of operation or were not all in on the scheme from the beginning.
Wayne Lafave, Criminal law (1986).